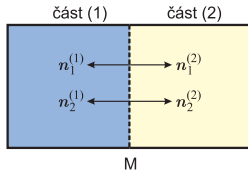

Intenzivní podmínky rovnováhy

[plotmix.sh] s.1 B06
8. října 2008

$$p^{(1)} = p^{(2)} \quad T^{(1)} = T^{(2)}$$

$$dG = dG^{(1)} + dG^{(2)} = 0$$

podmínky:

$$n_1^{(1)} + n_1^{(2)} = n_1 = \text{konst} \quad n_2^{(1)} + n_2^{(2)} = n_2 = \text{konst}$$

⇒

$$\mu_1^{(1)} = \mu_1^{(2)} \quad \mu_2^{(1)} = \mu_2^{(2)}$$

Intenzivní podmínky rovnováhy

s.2 B06

$$\begin{aligned} T^{(1)} &= T^{(2)} = \dots = T^{(f)} \\ p^{(1)} &= p^{(2)} = \dots = p^{(f)} \\ \mu_1^{(1)} &= \mu_1^{(2)} = \dots = \mu_1^{(f)} \\ &\vdots \\ \mu_k^{(1)} &= \mu_k^{(2)} = \dots = \mu_k^{(f)} \end{aligned}$$

Obecné odvození (jen pro matematicky obzvlášť zdatné jedince):

$$dG = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^f \mu_i^{(j)} dn_i^{(j)} = 0 \quad \text{za podmínky} \quad \sum_{j=1}^f n_i^{(j)} = n_i = \text{konst}, \quad i = 1, k$$

Odečteme zderivované vazné podmínky násobené Lagrangeovými multiplikátory λ_i :

$$dG = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^f \mu_i^{(j)} dn_i^{(j)} - \sum_{i=1}^k \lambda_i \sum_{j=1}^f \frac{\partial}{\partial n_i^{(j)}} \left(\sum_{i=1}^k n_i^{(j)} \right) dn_i^{(j)}$$

$$dG = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^f \mu_i^{(j)} dn_i^{(j)} - \sum_{i=1}^k \lambda_i \sum_{j=1}^f dn_i^{(j)} = \sum_{j=1}^f \sum_{i=1}^k (\mu_i^{(j)} - \lambda_i) dn_i^{(j)} = 0$$

$dn_i^{(j)}$ jsou nezávislé ⇒ $\mu_i^{(j)} = \lambda_i$, q.e.d.

Gibbsův fázový zákon

s.3 B06

Počet stupňů volnosti

$$v = \text{celkový počet intenzivních údajů potřebných pro určení stavu systému} - \text{počet vazných podmínek plynoucích z rovnováhy}$$

	proměnné	podmínky
teploty	f	$(f-1)$
tlaky	f	$(f-1)$
složení	$f(k-1)$	$(f-1)k$
chem. potenciály		$(f-1)k$
celkem	$f(k+1)$	$(f-1)(k+2)$

$$v = f(k+1) - (f-1)(k+2) = k - f + 2$$

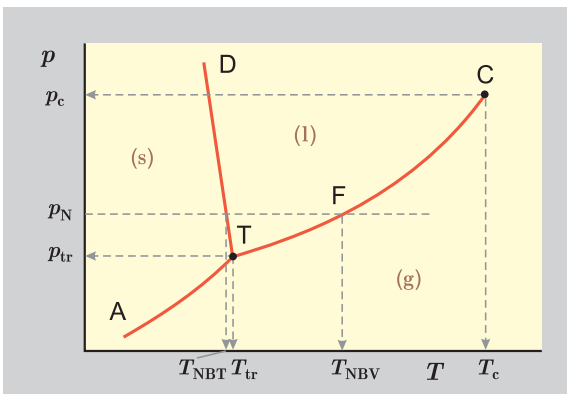
obecněji:

$$v = k - f + 2 - C$$

kde C je počet dalších vazných podmínek.

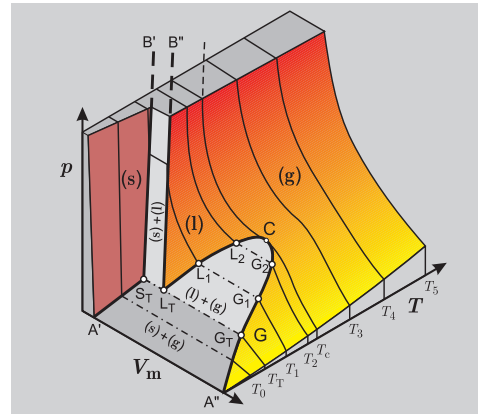
p - T fázový diagram jednosložkového systému

s.4 B06

p - T - V fázový diagram jednosložkového systému

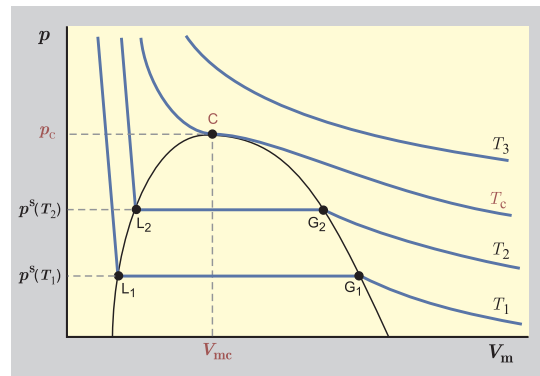
[cd show; pvt.sh] s.5 B06

Izotermy – reálný plyn

[cd show; pvt.sh] s.6 B06

Nelze zanedbat působení molekul.

Van der Waalsova stavová rovnice

[cd show; vdw.sh] s.7 B06

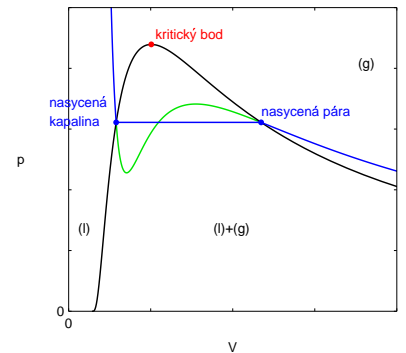
Mezimolekulové síly:

- přitažlivé (→ a)
- odpudivé (→ b)

$$pV_m = RT$$

↓

$$\left(p + \frac{a}{V_m^2}\right)(V_m - b) = RT$$

Clapeyronova rovnice

s.8 B06

Předpoklady:

- dvě fáze čisté látky v rovnováze např. (s)-(l), (l)-(g), (s)-(g), (s1)-(s2)
- vratný fázový přechod

V rovnováze:

$$\mu^{(1)} = \mu^{(2)} \quad \text{čili} \quad G_m^{(1)} = G_m^{(2)}$$

Pro změny podél křivky fázové rovnováhy:

$$dG_m^{(1)} = dG_m^{(2)}$$

⇒

$$\left(\frac{dp}{dT}\right)_{\text{fáz.rovn.}} = \frac{\Delta_{\text{fáz}} H_m}{T \Delta_{\text{fáz}} V_m}$$

Clapeyronova rovnice pro kondenzované fáze

s.9
B06

Pro (s)-(l) [fáz=tání], (s₁)-(s₂) [fáz=mod]
za předpokladu, že $\Delta_{fáz}H_m/\Delta_{fáz}V_m$ nezávisí na teplotě

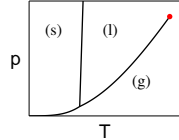
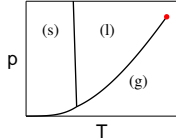
$$p_2 - p_1 = \frac{\Delta_{fáz}H_m}{\Delta_{fáz}V_m} \ln \frac{T_2}{T_1}$$

Malé $\Delta T = T_2 - T_1$:

$$\Delta p \approx \frac{\Delta_{fáz}H_m}{T_1 \Delta_{fáz}V_m} \Delta T$$

H₂O, Ge, Bi, Ce, Ga, Pu: $V_m^{(s)} > V_m^{(l)}$

obvykle: $V_m^{(s)} < V_m^{(l)}$

Příklad: Při jaké teplotě taje led pod brusí o ploše 1 cm², váží-li brusář 70 kg? Data: $\Delta_{tání}H_m^{\circ}(\text{led}) = 6.01 \text{ kJ mol}^{-1}$, $\rho(\text{led}) = 0.917 \text{ g cm}^{-3}$, $\rho(\text{voda}) = 1 \text{ g cm}^{-3}$.

© S'0-

Vztah mezi G_m° a G_m°

s.13
B06

$$G_m^{(l)}(T, p^s) = G_m^{(g)}(T, p^s) \quad (\text{rovnováha})$$

$$G_m^{(g)}(T, p^s) = G_m^{(g)}(T, p^{st}) + \int_{p^{st}}^{p^s} V_m dp \stackrel{\text{id.pl}}{=} G_m^{\circ} + RT \ln \frac{p^s}{p^{st}}$$

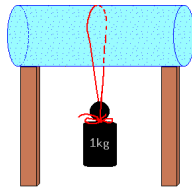
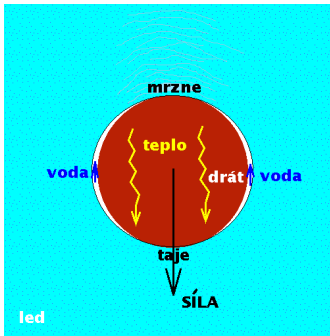
$$G_m^{(l)}(T, p^s) \approx G_m^{(l)}(T, p^{st}) = G_m^{\circ}$$

⇒

$$G_m^{\circ} - G_m^{\circ} = RT \ln \frac{p^s}{p^{st}}$$

„Regelace“ ledu

[pokus] s.10
B06

$$t = \frac{(adQ_{tání})^2 \rho_{led}}{\lambda mg T_{tání} (1/\rho_{led} - 1/\rho_{voda})}$$

t = čas
 λ = tepelná vodivost drátu
 m = hmotnost závaží
 $Q_{tání}$ = skup. teplo tání (na 1 hmotnosti)
 a = průměr ledu
 d = průměr drátu
 ρ = hustota
 g = tíhové zrychlení

Experimentální stanovení p^s

s.14
B06

- ebulliometrická metoda – $p = \text{konst}$, měří se T (běžné tlaky)
- statické metoda – $V, T = \text{konst}$, měří se p (vyšší tlaky)
- saturační metoda – v nosném plynu (nižší tlaky)
- Knudsenova metoda – efuze do vakua (velmi malé tlaky)

Stanovení p^s z Gibbsovy energie

Velmi malé tlaky, rozkládající se látky aj.

$$p^s = p^{st} \exp \frac{G_m^{\circ} - G_m^{\circ}}{RT}$$

- kapalina: $G^{\circ} = H^{\circ} - TS^{\circ}$
 H° z kalorimetrie
 S° z III. věty (integrací C_p/T od nízkých teplot)
- plyn (je ideální – stačí jedna molekula): $G^{\circ} = H^{\circ} - TS^{\circ}$
a výpočtem (kvantová teorie + statistická termodynamika)

Clausiova-Clapeyronova rovnice

s.11
B06

Pro (l)-(g) [fáz=výp] a (s)-(g) [fáz=subl] za předpokladů:

- $V_m^{(l,s)} \ll V_m^{(g)}$ (ne velké tlaky)
- (g) je ideální plyn (daleko od kritického bodu)

$$\frac{d \ln p^s}{dT} = \frac{\Delta_{výp}H_m}{RT^2}$$

tlak nasycených par

Další předpoklad: $\Delta_{výp}H_m$ nezávisí na teplotě

⇒

$$\ln \frac{p^s(T_2)}{p^s(T_1)} = -\frac{\Delta_{výp}H_m}{R} \left[\frac{1}{T_2} - \frac{1}{T_1} \right]$$

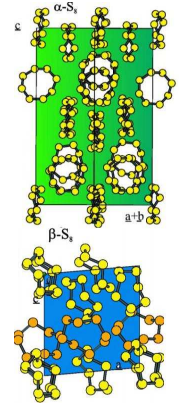
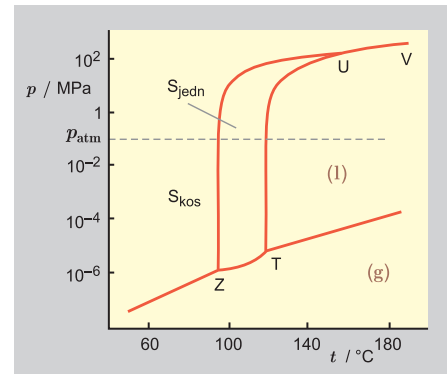
neboli

$$\ln p^s = A - \frac{\Delta_{výp}H_m}{RT} = A - \frac{B}{T}$$

Allotropie a polymorfismus

s.15
B06

Mnoho krystalových struktur. Příklad: síra

Antoineova rovnice

s.12
B06

Přibližná rovnice pro (l)-(g)

$$\ln p^s = A - \frac{B}{T + C}$$

Konstanty jsou nastaveny na běžné tlaky $p^s \in (10 \text{ kPa}, 150 \text{ kPa})$.

Příklad: Vypočtete tlak nasycených par vody při 25 °C.

- z Clausiovy-Clapeyronovy rovnice ($\Delta_{výp}H_m^{\circ} = 40.65 \text{ kJ mol}^{-1}$)
- z Antoineovy rovnice [log, kPa, °C]:
 $A=7.19621, B=1730.63, C=233.426$

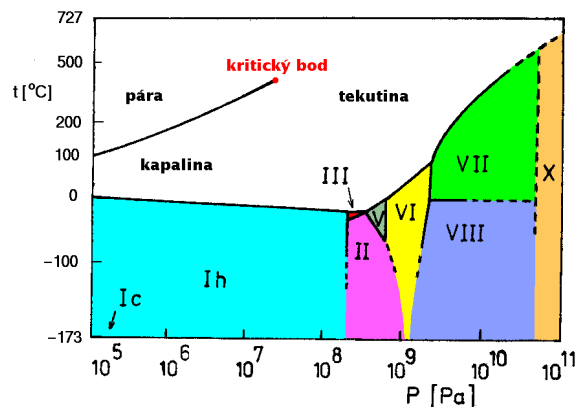
(a) 3.75 kPa, (b) 3.158 kPa (přesně: 3.168 kPa)

Stanovení výparné entalpie

$$Z p^s(T): \Delta_{výp}H_m = RT^2 \frac{d \ln p^s}{dT}$$

Trošku složitější diagram – různé druhy ledu

s.16
B06

Ještě jednou: C

modifikace C	$\Delta_s G_m^\circ / \text{kJ mol}^{-1}$ (25 °C, na 1 atom C)
grafit	0
diamant	2.8
fulleren C ₆₀	38.8
fulleren C ₇₀	
nanotrubičky	
saze	